

Josep Iglésies, historiador

per Eufemià FORT COGUL

És inqüestionable que Josep Iglésies ha tingut una preferència molt marcada per als temes històrics; diríem que la història l'ha apassionat. La majoria dels seus títols de bibliografia, llevat d'uns quants articles periodístics o circumstancials i les composicions purament de creació, com els poemes, no poden deixar d'ésser relacionats —una bona quantitat d'ells íntimament—, amb la història del país; i potser podríem concretar sense risc que la referent a les terres meridionals de Catalunya, a les comarques de la Catalunya nova. Ha incidit d'una manera reiterativa en molts dels caires temàtics de la petita història, més aviat monogràfica. I probablement cal que sigui considerat com el divulgador de notícies d'aquesta mena més considerable dels nostres temps.

Sembla que Josep Iglésies ha investigat escassament als arxius més enllà d'un repàs circumstancial i pressós per les localitats del món de Déu dels seus continus anants i vinents. Un esguard inquisitiu de la seva producció sembla certificar-ho. Certament que s'hi haurà vist temptat; però ho haurà hagut de deixar córrer guanyat per dedicacions més peremptòries. I no per manca de condicions, ni d'interès; sinó empès sempre per unes consecucions més interessants o abastables en la seva escala de valors.¹

Josep Iglésies ha estat un eficientíssim divulgador de notícies històriques, rarament de projecció general, sinó preferentment, quasi exclusivament de destacat interès local, comarcal tot al més. Per a confegir la cabalosa quantitat de sintètiques monografies locals que ha produït, i d'altres fets històrics que ha divulgat, li ha calgut una preparació conscienciosa, vasta, seleccionada, no sempre amb materials gaire a l'abast. En aquest sentit sí que ha estat un recercador incansable i sovintejadament afortunat; i, sempre, un lector assidu, apassionat, amb una immensa vocació comunicativa. Els resultats de les seves lectures ben païdes, d'una selecció de fonts no sempre massa comunes, hauran estat bàsicament els elements amb què ha elaborat tantes monografies locals i relatat tants episodis històrics amb què ha enriquit el coneixement del país; encaixant-hi sempre el producte de les més que menys meteòriques llambregades als arxius perduts dels pobles i llogarrets dels seus itineraris, dels quals sempre sabia espigolar dades i precisions oportunes i positives.

Aquesta pruija de divulgar els fets històrics quan li esqueia, conscienciosament ordenats, verificats, contrastats i enriquits amb les possibilitats de cada cas, no pot ésser considerada una mera divulgació. D'ací a dedicar-se a escriure

1. Això no vol dir que Josep Iglésies no hagi hagut d'esmerçar moltíssimes hores als nostres arxius i als de fora. En són testimonis els seus vigorosos arreplecs demogràfics, posem per cas. Ens referim a un concepte no tan específic de la investigació històrica.

història, a fer d'historiador, només hi ha un pas. I aquest pas, potser sense proposar-s'ho gaire, Josep Iglésies l'ha fet en certa manera. A la llarga renglera dels seus llibres i treballs no hi manquen, ans hi apareixen en proporció considerable, els títols i els temes específicament històrics. I no primfilem gaire si l'Iglésies cal que sigui com un mer divulgador, o cal atribuir-li resultats investigatius. On comença i on acaba, la investigació? No és una condició necessària que un bon historiador hagi d'ésser un gran investigador; és una condició utilíssima, però no indispensable.

Iglésies ha d'ésser situat entre els actualment més responsables i honestos servidors de la informació històrica. En aquest aspecte ningú no li pot qüestionar la fecunditat temàtica, ni la prodigalitat reiterativa. Més d'un dels seus títols caldrà que sigui tingut en compte pels historiadors generals i pels estudiosos de molts aspectes específics de la història del país. Sense pretendre-ho, ni potser pensar-hi, ha fet aportacions estimables al coneixement històric de les nostres comarques; i ha formulat observacions, suggeriments i deduccions sobre fets més o menys coneguts, que ha posat a un abast més dilatat i còmode. En aquest sentit Iglésies ha fet un servei més al país amb les seves publicacions de tema específicament històric.²

Si ens calgués relacionar els títols de l'obra específicament històrica i monogràfica de Josep Iglésies n'hauríem de menester unes quantes dotzenes, que s'acrexerien enormement si amb menys exigència metodològica hi volguéssim encabir tota la seva producció possible. L'obra iglesiana —i només podem parlar de la que ha vist la llum, perquè sempre resta inconeguda la inèdita— és vastíssima. Ací nosaltres solament hem esguardat els treballs que ens han semblat més representatius, que de prop o no tant —però mai de lluny— fan referència, es relacionen amb la història. Aquesta selecció limitativa no ha pogut evitar que hàgim de moure'ns entremig d'un centenar i mig, més llarg que curt, de fitxes bibliogràfiques. Atenent la multiplicitat de temes tractats en aquesta selecció hom ensopega de seguida en la dificultat d'ordenar-la precisament. Cal, fins on sigui possible, de salvar l'ensopegall. Tanmateix hem d'assajar-ho. D'entrada eren molts els títols que podien ésser esguardats a través de més d'un carril per a encasellar-los. I estem ben persuadits, també, que més d'un d'ells hauria anat més ben encarrilat altrament. Sincerament, escometem una ordenació simple, esquemàtica, a títol indicatiu i sense gaire exigència, de l'obra històrica de l'Iglésies. Hem preferit de fer-nos fàcilment entenedors sense multiplicar els epígrafs divisoris.

Cronològicament les nostres referències no comencen fins l'any 1926, quan l'Iglésies ja en tenia, o estava a punt de tenir, vint-i-quatre d'edat. En feia sis que havia acabat el batxillerat i havia practicat estudis universitaris i de tècnica tèxtil a Barcelona. Però ell mateix no ha considerat els tempteigs que pogué escriure i donar a llum en plena guerra gran mentre cursava el batxillerat a Reus, ni ans de la data esmentada. I és llavors, 1926, quan irromp ja categòricament amb la seva col·laboració a la «Revista del Centre de Lectura» de Reus, amb temes transcendents, que envigoreixen aquella publicació en una època memorable de nivell com el que assolí la dècada anterior a la nostra guerra civil. El primer article que li coneixem ja ho diu tot amb el seu sol

2. I, no caldria dir-ho, a més a més de la seva voluminosa obra demogràfica d'informació fonamental.

títol: *Delimitació del Camp de Tarragona*, aparegut el juny de 1926. Escau, doncs, d'esguardar mitja centúria de la sovintejada producció de Josep Iglésies.

LA PREHISTÒRIA

La dedicació a l'estudi i a la divulgació de la prehistòria li és ben prime-renca: el setembre del 1927 ens oferia la *catalogació d'avencs i coves de la vall del riu Brugent*, i el gener següent una *nota sobre la violació d'un sepulcre neolític*; tasca que, amb la col·laboració del malaguanyat doctor Salvador Vilaseca i Anguera, havia de cristallitzar amb els resultats de l'*exploració de la cova del Buldó*, una concreta referència a l'*art rupestre* i de la *cova de les Gralles*.³

Tots aquests treballs fan referència a la prehistòria de la vall del riu Brugent, que aiguabarreja amb el Francolí precisament a La Riba, vila a la qual Iglésies s'ha sentit sempre lligat. Des del 1929 l'Iglésies no ha incidit en la temàtica concretament i específicament prehistòrica; i no absolutament perquè altres tresqueres li hagin estat més abellides. La seva dedicació, tan prime-renca com assenyalable, ens fa doldre del seu abandonament; on, probablement, van involucrades motivacions profundament afectives que l'empenyeren a la decisió. I que ens l'expliquen.

LA HISTÒRIA LOCAL O MONOGRÀFICA

La dedicació i l'interès de l'Iglésies per la història local assoleix metes importants. La seva visió personal i científica ideal va des de l'*Intermezzo sobre història local* del 1927, al seu ja madur *Index elemental* per a l'estudi d'una localitat catalana el 1950.⁴ Aquest *Index*, per al qual no han passat debades gairebé una trentena d'anys, proporciona l'esquema exhaustiu d'una monografia local, donant la deguda importància als fets geogràfics, humans, socials, econòmics, i d'altres pels quals la localitat ha estat i és veu afectada. Així, doncs, no teoritza sobre una monografia exclusivament històrica; però hi dóna tota la importància requerida que hi programa més o menys determinadament sobre l'epígraf generalitzat d'*Evolució urbana*, i que proposa unes hipotètiques i acomodaticies divisions cronològiques.

Ja fa prop de mitja centúria que, amb la col·laboració de Joaquim Santasugna, començà a publicar les guies excursionistes sobre *les Muntanyes de Prades, el Montsant i serra la Llena, del Camp de Tarragona a l'Ebre, i les valls del Gaià, del Foix i de Miralles*.⁵ Des del primer moment cridaren l'atenció, fins i tot dels erudits, moltes coses d'aquestes modèliques guies itineràries que tenien un precedent en els *Itineraris* donats a llum pel nostre autor un any abans.⁶ Generalitzant, el mètode rigorós, la honestat informativa que col·locà aquests llibres en un pla de molt ponderada valoració científica, podem

3. En escriure aquestes notes no disposem d'una bibliografia completa i ordenada de Josep Iglésies, que haurà de figurar en el present volum. Procurarem que els conceptes del text i les precisions que anotarem facilitin les remissions a les citacions completes dels seus treballs als quals ens referim. Vegeu: *Itineraris*, 1926; i «Rev. Centre de Lectura», 1928, 1929 i 1932.

4. «Reus», 6 jul. 1927; i «Actas», 1950.

5. Editades respectivament els anys 1929, 1931 i 1934. La primera, tot just publicada, era exhaurida i exigí una segona edició l'any 1930 i una tercera el 1957, aquesta darrera revisada i posada al dia per Ramon Amigó i Anglès.

6. Pel Club Excursionista de Gràcia, 1928.

dir que aquestes guies foren portadores de moltes novetats i concrecions model·liques. S'hi divulgaven molts coneixements d'interès patent i rarament posats a l'abast amb l'exactitud informativa que calia concedir a les síntesis formulades. En tot això hi havia una prouja d'estímul, és clar; comunicar interès als trescadors de les nostres muntanyes vers el coneixement de les contrades que recorrien.

Nosaltres, afeccionats de sempre a la història local camptarragonina, i, per això, una mica coneixedors de les fonts bibliogràfiques informatives utilitzables, fórem sorpresos gratament davant la concisió tan ben assolida de les monografies de tots els pobles i d'altres llocs històrics on menaven els itineraris excursionistes que s'hi descrivien. Davant unes síntesis tan ben arrodonides i d'una informació tan precisa de les dades històriques en cada cas com ningú no era capaç de millorar fàcilment. Les notícies d'història local contingudes a les guies iglesianes foren triades amb un gran sentit informatiu, servides amb claredat i en molts casos han constituït —i constitueixen encara, per dissort— uns resums compendiosos i sumaris vàlids, els únics recomanables de què disposa qui tingui curiositat per aquesta mena de notícies. No és aquest, potser, el servei més ponderable que hauran fet les guies; però, al nostre entendre, un dels més reeixits.

Aquesta mateixa valoració escau a la col·laboració de Josep Iglésies a l'*Album Meravella*; ⁷ i encara més responsable i posada al dia, els diversos articles que més ençà ha redactat per a la *Gran Enciclopèdia Catalana*.

Escauen ací d'altres esments d'obres d'història local, com la *Perennitat de la Selva del Camp*; l'estudi sobre Mas Calbó que acompanya el seu recull de *Contalles*; la publicació de dos textos sobre les *consuetuds culinàries* i altres *obligacions cartoixanes* del monestir prioratí de Scala Dei; els seus treballs sobre les *Barrulles i Sant Pau de la Figuera*; sobre incidències del *canal d'Urgell*, la *Font salada de Gerri*; ⁸ i tants d'altres articles seus que, amb ben poc esforç podríem encabir ací.

La història, més concretament la història local, esdevé una obsessiva predilecció de l'Iglésies. Els seus temes narratius, les seves obres amb predomini de la creació literària —i amb això gairebé que encloem tota la vastíssima producció iglesiana—, porten una càrrega d'història local, certament ben densa.

Altrament Iglésies ens ha ofert una colla de títols ben suggestius d'història local referint episodis de la reconquesta de la Catalunya nova: la *conquesta de Tortosa*, la *reconquesta de les Valls de l'Anoia i del Gaià*, la *restauració de Tarragona*, els *problemes de l'ocupació* d'aquesta darrera ciutat, i la *reconquesta del territori de Santes Creus*.⁹ Així mateix unes quantes monografies sobre episodis diversos que tingueren per escenari les comarques meridionals catalanes, tals com les incidències bèl·liques del *guerriller Carrasclat*; sobre les intervencions tortuoses de l'arquebisbe *Pere d'Urrea en la guerra de Joan II*; sobre el *setge tarragoní en la guerra napoleònica*, del qual, sense menystenir l'abundosa informació de la bibliografia existent, n'enriqueix la narració amb aportacions noves i noves conclusions; igualment podem dir del modèlic *setge de Cambrils el 1640*, de l'*entrada dels carlins a Reus el 1872*, i la precisa

7. Vol. 4, *Província de Tarragona* (Barcelona, 1931), pàgs. 5-22 i 169-176, que corresponen a les contrades tarragonines.

8. *Perennitat*, 1956; *Contalles*, 1958; *El llibre de Cuina*, 1963 i *Llibre de les obligacions*, 1970; *Barrulles i Sant Pau de la Figuera*, «Rev. Centre de Lectura», 1930; *Una doble defensa*, «But. Centre Comarcal Leridano», 1966, i *Una memòria*, «Muntanya», 1965.

9. *La conquesta de Tortosa*, 1961; *La reconquesta*, i *La restauració*, 1963; *L'ocupació*, «But. Centre Comarcal Leridano», 1964; i *Sobre la reconquesta*, 1965.

narració del memorable *aiguat de Santa Tecla* que omplí de dol diverses poblacions del seu curs, on s'endugué una pila de vides humanes, i devastà una amplíssima zona de la conca del Francolí, amb destrucció de la collita, pèrdua del bestiar, inutilització d'habitacles i desarrelament de plantacions; en resum, una pàgina desoladora que fa reviure amb esborronament les contalles que de viva veu ens n'havien tramès els nostres avis.¹⁰

Dins de l'epígraf de les monografies específiques cal que hi arrenghem les que fan referència a diverses institucions del país, entre les quals destaquen per la minuciosa replega de dades no sempre gaire fàcil, i un mètode expositiu clar, planer i amè. Cal que considerem exhaustives aquesta mena d'obres de l'Iglésies, alguna de les quals assoleix una extensió tan considerable, que per ella mateixa ja fa sospitar la singular importància de l'obra. És el cas de la història de la *Real Academia de Ciencias Naturales y Artes en el siglo XVIII*, que, a part d'altres treballs menys assenyalables, marca una vigorosa empremta del seu pas com acadèmic i secretari de l'esmentada corporació barcelonina. Efectivament, són sis centenars i mig de pàgines denses que calgué redactar i publicar en castellà i que constitueix una de les més albirables publicacions que ha estampat durant tots els temps la docta Acadèmia de la Rambla de Barcelona.¹¹

Igualment cabalosa de dades i de les més diverses procedències és la seva *història de l'excursionisme català*, compresa dins l'«Enciclopèdia de l'Excursionisme» publicada per Rafael Dalmau. Són mil planes impreses i un escaig molt llarg, que amb prosa molt suggestiva i amb dades molt concretes i sovintejadament de primera mà, ens fa una relació d'aquesta activitat tan considerable i positiva de resultats com la de les nostres entitats excursionistes.¹² L'obra de l'Iglésies omple tot el primer volum de l'«Enciclopèdia» i una bona part del segon. Parella o fillola d'aquesta història de l'excursionisme és l'abreujat compendi sobre el *Centre Excursionista de Catalunya*, del qual l'autor ha estat membre destacat i directiu, i que divulgà la «Miscellanea Barcinonensia».¹³

* I, encara, una síntesi històrica de la *Junta de Comerç de Barcelona (1760-1847)* i la seva *obra cultural*, publicades dins els «Episodis de la Història» de l'esmentat editor Rafael Dalmau.¹⁴

LA BIOGRAFIA

Un altre dels gèneres històrics conreats més assíduament, assolint-hi un nivell notable de consideració, és la biografia. Poques vegades haurà llegut a l'Iglésies —potser hauríem d'haver dit abellit— d'afrontar la biografia d'un personatge estelar de la nostra història. Generalment l'ha guanyat l'afany de donar a conèixer persones més amagadisses l'obra de les quals, per determinades circumstàncies —destaquem, entre elles, el cofoisme localista reusenc— li ha agradat de fer conèixer.

Cronològicament s'imposen els esments del poeta selvatà *Ventura Gassol*, de *Joan Salvat Papasseit*, i dels *reusencs que aportaren llur concurs a la renaixença literària de Catalunya*; aquesta darrera referència —i també la més

10. *El guerriller*, 1961; *Pere d'Urrea*, 1964; *El setge de Tarragona*, 1965; *El setge de Cambrils*, 1967; *L'entrada*, 1968; i *L'aiguat de Santa Tecla*, 1971.

11. «Memorias» d'aquesta Acadèmia, 1964.

12. Vol. I, 1964; II, 1965.

13. «Miscellania Barcinonensia», 1966.

14. *Síntesi*, i *L'obra cultural*, 1969.

considerable de totes tres— en col·laboració amb Joaquim Santasusagna i Pere Estrada.¹⁵

Fins uns quants anys després de la guerra no reprèn l'embranchida biogràfica amb l'aportació que significa la presentació dels textos geogràfics de *Pere Gil* i *Mateu Aymerich*.¹⁶ Més atenció mereixen la seva biografia del pintor reusenc *Baldomer Galofre*, la presentació del manuscrit setcentista de *Celdoni Vilà*, l'estudi biogràfic de l'escultor *Joan Roig i Soler*, la presentació de l'epistolari de *Pròsper de Bofarull*, la silueta vigorosa del bibliòfil *Pau Font de Rubinat*,¹⁷ tots ells personatges reusencs. En un altre caire de consideració cal esmentar les biografies dels capdavanters de l'excursionisme català científic, mossèn *Jaume Oliveres*, *Norbert Font i Sagué*, un grup dels assenyalables primers excursionistes, *Lluís Estasen*, i *Juli Soler i Santaló*.¹⁸ Igualment cal que considerem ací la presentació de les memòries científiques inèdites del vilafranquí *Manuel Barba i Roca* i de *Francesc de Dusay i de Marí*, i els esments biogràfics dels homes de ciència *Antoni Martí i Franqués*, i *Francesc Salvà i Campillo*.¹⁹

Després d'uns pocs anys d'aparent calma en aquest sentit, i mentre donava a l'estampa la majoria dels treballs darrerament relacionats, el 1965 reprèn les seves biografies de personatges reusencs; adés presentant llurs manuscrits com en el cas de *Josep Güell i Mercader*, i el gendre d'aquest, *Plàcid Vidal*—nat a Alcover; però adscribible a Reus per moltes i poderoses motivacions— com l'esment d'uns personatges medievals que hi protagonitzaren la vida en el segle XV, i l'escriptor *Francesc Gras i Elias*.²⁰

Un esment particular mereix la biografia de la *dansarina Roseta Mauri*, que en dos volums publicaren les «Edicions de la Rosa de Reus» l'any 1971. Josep Iglésies comparteix discretament la composició d'aquesta obra amb el malaguanyat Ferran Canyameres, al qual havia estat encomanada, que hauria pogut enllestir amb la seva acreditada traça; però que ben poca cosa hi pogué fer, si és que hi féu res, perquè la Parca se'ns l'endugué.²¹

EL FET COMARCAL I LA SEVA HISTÒRIA

Ja hem dit que les nostres referències sobre l'obra catalogable de Josep Iglésies historiador, s'inicien amb un treball sobre la *delimitació del Camp de Tarragona*. Però aquest títol més genèric —de pareença primordialment geogràfica— ens ve aviat enriquit amb l'estudi de les *fonts històriques* en funció d'aquella delimitació: *la senyoria de Tarragona, un projecte de comtat*. Aquests títols dels anys 1926 i 1927, són refosos en un volum definitiu estampat el 1930, amb aquest títol tan diàfan: *Delimitació del Camp de Tarragona. La font històrica en la demarcació de les comarques catalanes*, que dona tota la dimensió històrica que cal concedir-li.²² I aquesta mateixa consideració i valo-

15. «Rev. Centre de Lectura», 1927, 1928 i 1933.

16. Any 1949.

17. Els quatre primers títols publicats a «La Rosa de Reus», 1953, 1954, 1955 i 1960; el darrer per l'Associació Excursionista de Reus, 1961.

18. Mossèn *Jaume Oliveres*, 1962; *Norbert Font i Sagué*, 1963; *Els primers*, 1964; *Lluís Estasen*, 1966; i *Juli Soler*, 1971.

19. *Manuel Barba i Francisco de Dusay*, 1964; *Un moment*, i *La contribució*, 1965.

20. Sobre *Josep Güell*, dos vols., 1965; *Vidal*; *La part inèdita*, 1968, i *El convencionalisme*, 1970 (el primer treball dins Revista del Centre de Lectura; *Entorn d'uns alts dignataris*, id., 1967 i *Sobre Francesc Elias*, id., 1969.

21. *La dansarina*, 1971.

22. Revista del Centre de Lectura, 1926 i 1927; el volum definitiu, 1930.

ració és aplicable als seus treballs parells sobre el *Priorat*, i sobre les *comarques meridionals catalanes*.²³

El temari comarcal és un dels que sovinteja més en l'obra iglesiana; indel·ligible, amb influència variable, però sempre detectable, del fet històric que mai no menysté. D'abans de la guerra enregistrem *Acció comarcal*, que en la seva segona tongada s'aclareix com a *converses sobre temes d'interès local*.²⁴ Després de la guerra la represa del temari deriva cap a la *comarca d'Igualada*, i la seva *cartografia*.²⁵

És remarcable el seu estudi sobre la *població comarcal al segle XVI*. I amb una influència del fet històric més diluïda, potser, cal recollir dos manuals divulgatius sobre comarques.²⁶ I els interessants articles sobre les *ametistes del Montseny*, els *comtats* de l'altre vessant pirinenc, i les *muntanyes d'entorn del Camp de Tarragona*.²⁷

Amb no gaire exigència aplegaríem en una subdivisió d'història agrícola i econòmica de les nostres comarques uns quants treballs tots ells molt assenyalables sobre el *canal d'Urgell*; sobre el flagell de la *filoxera* de la darrereria del segle passat; sobre els *conreus actius* al vèrtex meridional de Catalunya, a Gandesa, al Camp de Tarragona, a la Conca de Barberà, al terme de Reus; i l'encaix espacial del *cercle econòmic* del Segre.²⁸

LA HISTÒRIA, SUPORT DE LA FANTASIA

Josep Iglésies ha tingut una singular traça, amb dedicació tenaç, sostinguda, sovintejada i feliçment reeixida, a evocar-nos fets i personatges pretèrits, atenyents sempre gairebé a les comarques del Camp i les veïnes i en certa manera tributàries. Ja ho hem manifestat: els seus temes narratius, inflats per una fantasia exhuberant, només es veuen frenats, de tant en tant, pel fermall d'una dada concreta, d'un fet rigorosament històric que esdevé el canemàs on broda el seu verb esponerós farcit d'imatgeria i de permissió literàries. Però en la càrrega d'història local pesa com un plom.

Seria adient, ací, dissecar les albirables obres de l'Iglésies on la història local, la biografia, esdevé suport de la seva fantasia. Aquesta mena de literatura, característica de l'autor, s'enceta amb un volum deliciós: *La terra d'en Gallerí*, que assolí tan bona acollida que degué empènyer el de *Scala Dei*, tots dos d'abans de la guerra i aquest amb una segona edició l'any 1957.²⁹ Després d'ella els volums se segueixen amb *L'esment diví*, de pinzellades magistrals; *Les ciutats del món*, evocacions de petites localitats desaparegudes o en trànsit de desaparèixer, fascinadores i saboroses; *La gerra d'ossos* que fa reviure una colla de personatges amb gràcia i amenitat, una pura delícia llépola i atractívola; com *Siurana*, on el grat plau fins al contentament; com *Saó de*

23. Aquests dos treballs sortiren a la Revista del Centre de Lectura el 1930 i 1931; i en tiratge apart, millorats, el 1930 i 1933, respectivament.

24. Revista del Centre de Lectura, 1931 i 1933.

25. L'assaig estampat com del 1938, cal considerar que no és anterior al 1943; el canvi de data, altrament sempre primerenca, fou recomanada per motius atencibles de clandestinitat. *Les terres igualadines*, a la «Miscl. Aqual.», 1949.

26. *Distribució comarcal*, 1957; *La realitat*, 1966; i *La divisió*, 1967.

27. *Una memòria*, 1964; i *Les il·lustracions*, 1965, apareguts a «Muntanya»; *Agraïment a les muntanyes*, al «I Certamen Lit. de l'Associació Excursionista de Reus», 1965.

28. *Els conflictes*, i *La crisi*, 1968; *Las superfícies*, «Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes», també 1968; *Las áreas, Estadística i Situació*, «Cuad. de Historia Económica de Cataluña», 1969-1972; *La superficie*, Revista del Centre de Lectura, 1968; i *L'encaix*, dins «Les terres de Lleida», 1971.

29. *La terra*, 1932; *Scala Dei*, 1935 i 1957.

llegenda, una novel·la divertida i satisfactòria. Tot plegat literatura complaent per a lectors exigents, sibarites, de no fàcil contentament.³⁰ I ací, encara caldria relacionar el *Llegendari de Sant Bernat Calbó*, ja alludit.

LA GEOGRAFIA

El fet de l'historiador, en Josep Iglésies s'implica necessàriament en tots els altres conceptes específics en què pot ésser considerada la seva polifacètica dedicació d'escriptor. Aquesta implicació potser no és acusada en algun títol en col·laboració o no; ³¹ però hi és evident en tractar del *paisatge i la vida a la Vall del Brugent, dels camins rodats del Pirineu al segle XVIII*, de la relació que d'aquestes muntanyes fa *Aparici*, de la *cartografia sobre l'Ebre* català en els segles XVI al XVIII i la *síntesi* de la general de Catalunya pertanyent als segles XV-XVIII, la *localització geogràfica* de l'obra de Bertrana, etc.³²

Cal que fem esment ací de l'estima que l'Iglésies ha tingut per la toponímia. El seu recull de topònims del *terme de la Riba*, ultra la transcendència d'iniciar la pràctica de donar a conèixer aquesta mena d'estudis ha esdevingut altament alligador. Avui existeix a Catalunya una veritable escola que arreplega i cataloga els nostres topònims, especialment desenvolupada a les comarques tarragonines. Aquesta mena de reculls proporciona moltes dades a la història i coneixença locals. El mateix Iglésies, en prologar la publicació dels topònims de Reus recollits per Ramon Amigó, hi dreça tota una monografia local.³³

Però on Josep Iglésies ha desplegat una activitat veritablement sorprenent, és en les seves obres sobre demografia.³⁴ Ha estat dit d'ell que mai no ha incidit en temes d'història general. Però la seva dedicació perseverant, atent, conscienciosa i de resultats extraordinàriament positius en el camp de la demografia ha posat a l'abast una sèrie d'obres de les quals l'historiador general d'ací endavant no podrà prescindir. Els tractadistes de la història, humana, social, econòmica de Catalunya, sabran valorar l'enorme servei que Iglésies ha prestat al país amb la seva imponderable tasca investigadora en aquest sentit, els espectaculars resultats de la qual que han vist la llum no són sinó copioses i voluminoses anticipacions d'una gegantina dedicació de metes difícilment precisables.

Tanmateix, la producció iglesiana sobre demografia és molt cabalosa, tant si considerem el nombre de títols que hi ha dedicat, com si esguardem l'extraordinària densitat de molts anys que apleguen centenars i centenars de planes impreses i milers i milers de xifres estadístiques. Alguns dels títols convenen generalment a tot el país; ³⁵ però també ha dedicat estudis concrets a diverses comarques i localitats catalanes, com Igualada, Lleida, la conca de

30. *L'esment*, 1947; *Les ciutats*, 1948; *La gerra*, 1949; *Siurana*, 1960; i *Saó*, 1953.

31. Pensem en els *Elements*, 1938; *Geografia* (Aedos), 1960 i 1968, posem per cas.

32. *Paisatge*, Revista del Centre de Lectura, 1927; *Els camins* i *Els Pirineus*, «Vertex», 1975 i 1974, respectivament; *La part catalana*, Revista del Centre de Lectura, 1970; *Síntesis*, «Serra d'Or», 1971; i *La localització*, dins el volum dedicat al centenari de Bertrana, 1968.

33. *La Riba*, 1953; i *Els topònims* (pròleg al llibre d'Amigó), 1957.

34. Tot i que aquest aspecte és degudament estudiat en la present miscel·lània, no ens podem excusar, ací, de fer-hi una compendiosíssima al·lusió.

35. Per exemple: *El poblament*, «IV Congrés d'Història de la Corona d'Aragó», 1959; *La població*, 1959; *Resum*, «Miscel·lània Fontserè», 1961; *El movimiento* i *El fogaje*, «Mem. Real Acad. Ciencias y Artes», 1961-1964; *La població*, 1966; *La macrocefalia*, «Anales Sociologia», 1966; *Com es feia un fogatge*, «VIII Assemblea d'Estudiosos», 1967; *Indagaciones*, «Mem. Real Acad. Ciencias y Artes», 1965-1967; *El cens*, 1969 i 1970; i *Avance*, «Memorias Real Acad. Ciencias y Artes», 1973.

Barberà, Tarragona, el Maresme, el Pallars, i la seva estimada vila de Reus que li ha fet sovintejar els esmerços.³⁶ I encara un cens de població monacal catalana.³⁷

ACABAMENT

Encara que pressosament, ans d'acabar escau de recollir l'esment d'unes fitxes que no hem inclòs en els epígrafs anteriors, i referents a *dades sísmiques*, a un *manuscrit del segle XV*, a un *itinerari del 1788*, i a *Miralles*.³⁸

No podem dir si Josep Iglésies, en plena producció científica i informativa, i al qual desitgem llargs i fructífers anys de vida, passarà a la història com a historiador. Que passarà a la història n'estem ben certs; però que hi passi classificat com a historiador, no n'estem tant. Però també estem certs que d'altres hi han estat encasellats amb menys mèrits que ell. I també —i això és important— que la seva dilatada obra caldrà que sigui tinguda en compte pels actuals i futurs tractadistes de temes històrics del nostre país, inexcusablement.

36. Igualada: *El poblament*, «VII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó», 1962, i *Evolució*, 1972. Lleida: *Lleida*, «Bol. interior Centro Leridano», 1965-1966. Conca de Barberà: *La població*, «VIII Assemblea d'Estudiosos», 1967. Tarragona: *El corregiment*, «Homenaje a V. Vives», 1971. El Maresme: *La població*, 1971. El Pallars: *Taules*, a «Els problemes del Pallars Sobirà», de M. Riart, 1972. Reus: *Reus en el moviment*, «Reus», 1967; *La demografia*, 1967, *Reus en el cens*, *La població*, *Reus en el conjunt*, 1969; i *El volum*, 1973, aquests cinc darrers esments a la Revista del Centre de Lectura.

37. *La població*, «II Colloqui Història del Monaquisme Català», 1972.

38. 209 i 214. *Recopilacions*, 1971; *La còpia*, i *De Castelló*, «Muntanya», 1966 i 1968; i *Miralles*, «Igualada», 1973.